

SIONULU ROMANESCU

fóia besericésca, literaria si scolastica.

Vien'a,

15. Octobre

1866.

Sionul rom. ese de dóue ori pre luna, in l. si 15. a. lunei, cuprindendu o cóla si diumetate. Pretiulu pre unu anu e 4 fl. v. a., pre diumetate de anu 2 fl. v. a. Pentru tiere afara de Austri'a se mai adauge portulu postalu.

Nu

20

Prenumerarea se face la redactiune in seminariulu gr. c. centralu din Vien'a (Schönlaterngasse Nr. 10), si la p. t. domnii corespundinti. Tóte epistolele sunt de a se tramite la redactiune francate. Corespundintiele nepublicate se voru arde. Scrisori anonime nu se primescu.

Anulu

II.

CUPRINSULU: Mancat'a I. Christosu pasci legale la cin'a cea depre urma? (urmare.) — Infrumsetiarea cantului besericescu. — Situatiunea actuala a episcopatului eclesiei romane din Romani'a. — Pentru-ce se póte invetiatoriulu unu „dinariu?“ — Corespundintie: Bicsadu (abusu cu ocasiunea procesiuniloru monastiresci.) Aradu („moralisti,“ si inca câte-va adevaturi in treb'a confesiuniloru.) — Literatura: „Istori'a beser.“ scrisa de br. A. Siaguna (recenziune urm.) — Ochire prin lumea politica. — Varietáti.

Mancat'a I. Christ. pasci legale la cin'a cea depre urma?

(continuare.)

E de mare insemnetate faptul, cà diu'a mortii Domnului s'a pastratu la crestini nu numai in documente scrise, ci si in traditiunea espresa in pracs'a besericeii, si anume momentulu, cà prin pracs'a asiatiloru s'a pastratu in memoria diu'a lunei, adeca 14 Nisan, si prin pracs'a celor'alti diu'a septemanei, adeca vineri. Diverginti'a acést'a s'a obserbatu inca in secululu II., si inca cu vehemintia. — Eusebiu scrie: „Intr'alu 10. anu alu imperatului Comodu a fostu episcopu in Rom'a Eleuteriu si a urmatu Victoru. Pre acestu tempu s'a escatu o cërta nu prea mica; pentrucà tienuturile Asiei dupa o traditiune mai vechia credeáu, cà trebue se tiena diu'a 14 a lunei intru serbarea aducatórielor de mantuire pasci, diu'a candu le erá prescrisa Iudeiloru se junghie mnelulu, cásì candu ar fi cutotadinsulu de lipsa, ca dupa acést'a, orísicandu ar cadé in septemana, se se gate ajunulu.“¹⁾ Acestu locu din cartea lui Eusebiu a datu ansa unor'a se afirme, cà asiatiu intrerupeáu postulu in diu'a de 14; dar fóra temeiu se arunca acést'a asiatiloru, càci Eusebiu díce numai, cà dupa acést'a dí (*κατὰ ταύτην ὅποια ἴαν ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος περιτῆχαναι τὰς τῶν ἀσιατικῶν ἐπιλοσεῖς πο εἶσθαι*) adeca cumu se díce latinesce „secundum,“ germ. „nach“ „gemäss,“ seau mag. „szerint,“ dar nicedecumu in aceasi dí, cà unde determina in care dí se incete postulu, folosesce constructiunea elina „si nu intr'alta dí decátu in a inviarei“ (*ὡς με δ'έτερα παρὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως.*)²⁾ Nici in seclulu II. nici in sec. IV. nu se face pomenire cà asiatiu aru fi intreruptu postulu in 14 Nisan, ci dincontra cei vechi marturisescu unanimu, cà trebue postitu in diu'a candu s'a luat mirele, precumu insu-si indegetédia. — In constitutiunile apostolice se díce: „Dílele pasciloru sunt díle de tristétia eara nu de bucuria.“³⁾ — Dionisiu episcopulu Alesandriei, ce a repausatu la a. 264, nu scie se fia crestini, cari aru serbá diu'a mortii lui Christosu ca dí de bucuría fóra de postu. Esista de la dinsulu nesce fragmente dintr'o epistóla, in carea respunde unui episcopu la intrebarea, in care óra

se finésca postulu pasciloru, óre la cantatulu cocosiloru in noptea inviarei, au sér'a inainte de acest'a? Amintit'a epistóla are: „Fratii din Rom'a se díce, cà ascépta cantatulu cocosiloru; despre cei din giurulu teu díci, cà finescu mainainte. Tu postesci detiermurire apríata si o óra insemnata. Acést'a e greu si indoitosu; este asemene recunoscutu de toti, cà dupa tempulu inviarei e a se incepe cu solemnitate si bucuria, dupa-ce pana atunci sufletele s'au umilitu prin postu. Tu ai demonstratu fórté bine in epistol'a ta obserbandu ddieescile evangelie, cà intr'acelea nu se afla nemica detiermuru pentru óra inviarei.“ Episcopulu Dionisiu din Alesandri'a, unde a potutu strabate faim'a despre cërta, nu scie se se fia intreruptu postulu in 14 Nisan, ha díce chiaru, cà de toti este asemene recunoscutu, cà dupa inviare are se incete postulu. — Din epistól'a lui Policrate, carele erá capulu episcopiloru din Asi'a in cért'a pascale, inca se vérsa multa lumina asupr'a lucrului. Eusebiu scrie: „Acest'a (Policrate) a fostu capulu episcopiloru din Asi'a, cari tieneáu cu statornicia observanti'a usului tradatulu din inceputu. Dinsulu dechiara intr'o epistóla càtra Victoru si càtra comunitatea Romaniloru traditiunea ajunsa la dinsulu in modulu urmatoriu: „Noi serbámu dara diu'a fóra de usioretate, nemic'a adaugundu nici subtragundu.“ Celebr'a scrisóre, precumu se vede din cele aduse, se ocupa eara-si numai cu terminulu pasciloru, care e 14 Nisan. Policrate díce, cà s'a svatuitu cu conepiscopii si toti au santiunatu acésta datina. Dupacumu ne spune Eusebiu, Victoru pap'a a cercatu se escomunice pre asiati (*πειράται ἀποτέμνειν*) pentru terminulu serbatórei, inse acesti'a s'au opusu cu taría si au rescrisu atátu ponteficelui càtu si altoru episcopi, intre cari unii s'au datu in partea asiatiloru, neaflandu cauza suficiinte de a-i pedepsi. — Mai de insemnatu e cuventulu santului Ireneu, carele aperandu pre asiati marturisesce, cà déca e iertatu unora a postí numai o dí, altor'a patrudieci de óre diurne si nopturne, si totusi prin acést'a nu se conturba concordí'a in credintia, se póte lasá si asiatiloru se pastredie traditiunea cea vechia a loru. Díce s. Ireneu din cuventu in cuventu acésta sentintia memorabila pentru economía cea intielépta a besericeii, prin care obserba si pretiuesce diferinti'a in dátine, si anume „καὶ ἡ διαφωνία τῆς νηστείας τὴν ὁμοιοιαν τῆς πίστεως συνίστησι“ (Diferinti'a postului aréta concordí'a credintiei). Déca postíau unii numai o dí, acést'a n'a potutu se fia alt'a decátu diu'a mortii Domnului; altii lungiáu

¹⁾ Euseb. istori'a ecl. cart. 5 cap. 22, 23.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Const. apost. 5, 18.

diu a postului 40 de ore, seau pentrucà căm atât a fostu Christosu in mormentu, seau pentrucă se implinésca ajunulu de 40 zile alu Domnului celu puçinu in 40 de ore. S. Ireneu din Lugdunu marturesce, că pracs'a intru determinarea pasciloru nu se tiene de credintia, căci de s'ar tiene de cele dogmatice, atunci n'ar poté dice, că nu se strica concordia credintiei. Eusebiu dice, că Ireneu n'a scrisu numai lui Victoru, ci si altoru episcopi, îndemnandu-i la pace. — Tradițiunea seclului II. pana susu la apostoli e chiara, că Domnulu Christosu a moritu in 14 Nisan. Episcopulu Policrate dice despre sine pre ia a. 190, că e de 65 de ani, si însémna, că rudeniile si predecesorii sei au tienutu deapauru 14 Nisan, si prin Policarpu se léga cu tempulu apostolicu; dreptce nu mai este nici o indoieła, că beseric'a asiatica n'a tienutu pasci iudaice.

Standu lucrulu asia, acumu se nasee intrebarea, ce inpregiurare a potutu se aduca pre pap'a Victoru, ca se pasiésca cu asprime incontr'a asiaticiloru? Si la acésta intrebare se afla respunsu dintr' unele notitie respandite prin scriptele celoru vechi; anume Eusebiu inainte de a tractá despre cért'a pascala amintesce unele eresuri, ce s'au ivitu pre tempulu lui Comodu (180—192), numesce pre montanisti si apoi continua: „In Rom'a a cercatu Florinu, carele s'a scosu din numerulu senioriloru comunitatii, a face secta, asia si Blastu, carele inca erá mestecatu intr' unu lucru asemene; acesti'a au trasu in parte-le pre mai multi dintre membrii comunitatii, facandu-i partasi planuriloru sale, cercandu fiacare in modulu seu a face innoire in adeveru.“¹⁾ Istoricultu nu ne spune in ce stá doctrin'a eretica a acestor'a, ci însémna mai incolo, că Ireneu a scrisu mai multe epistóle incontr'a aceloru ómeni, cari conturbá dátin'a sanetósa a comunitatii din Rom'a. Epistóla lui Ireneu incontr'a lui Blastu e intitulata „despre desbinare.“²⁾ Singuru numai din acestu titulu se intielege, că Blastu n'a propusu nici o doctrina nóua, ci órccare dátina, ce inse nu ne spune Eusebiu, inse intr'unu scriptu a lui Tertulianu se pomenesce la inceputu deodata cu montanistii Blastu, carele voiá se introducea pre ascunsu órece dátina iudaica, dicundu, că pascile nu sunt a se tiené altcumu, decâtu dupa legea lui Moise. (Est praeterea his omnibus etiam Blastus accedens, qui latenter judaismum vult introducere, pascha enim dicit non aliter custodiendum esse, nisi secundum legem Moisis 14. mensis.)³⁾ De aici se precepe zelosi'a ponteficelui romanu incontr'a dátinei asiaticiloru, căci si in Rom'a se afláu ómeni, cari turburáu pacea si dátin'a de acolo, si numai pre ascunsu voindu a introduce dátina nóua aru fi potutu fórte multu strică comunitatii. Deci fiendca estfelu de ómeni se provocáu la dátin'a viginte in Asi'a, pap'a n'a sciutu altminte se sterpésca aceste neintielegeri, ci a cugetatu că va fi mai bine de s'ar conformá minoritatea asiatica celor'alalti crestini. Din documentele vechi nu se adeveresce, că ar fi escomunicatu Victoru pre asiati, căci numai se dice, că „a cercatu se-i taie decátura beserica,“ dar nu se spune că intr'adeveru i'ar fi taiatu.

Se vedemu mai departe unele notitie, ce se referescu totu la acést'a cauza. Epifaniu episcopulu Salaminei (mortu la 403) serie in opulu seu incontr'a ereticiloru despre ómeni, ce-i numesce cvartodecimani (*κατα τεσσαραδεκαημερων*);⁴⁾ abunaséma vorbesce aici despre

sectatorii lui Blastu, căci dupa dátin'a lui vorbindu fórte obscuru, deduce originea loru din mestecarea catafrigiloru si a priscilianistiloru, si tocmai din acést'a cauza nu póte intielege pre asiati precumu e unu Policarpu si Policrate. Epifaniu dice despre acei sectari, că tóte le tienu cu beseric'a, numai că odata in anu serbédia diu'a pasciloru si se provóca la legea, carea dice, că se fia osenditu celu ce nu tiene pascile intr'a patruspradicea a lunei. Acesti'a dara eara numai terminulu schimbáu, si la legea lui Moise se provocáu numai in privinti'a terminului, eara serbarea pasciloru o tieneáu in intielesulu crestinescu; nu se amintesce nici cu unu cuventu, că acesti'a aru fi tienutu pascile Iudeiloru, ci dincontr'a se dice, că tóte le tienu cu beseric'a. Dice Epifaniu, că acesti'a urmandu terminulu indaicu, trebuiáu se incépa prepararea inca in 10 Nisan si se postésca cinci zile, nu un'a.¹⁾ Asiadara diu'a a 14. o tieneáu cu postu, ce au potutu face numai intru memori'a mortii Domnului, precumu si însémna Epifaniu, că acea di a avutu alta insemnetate sublima, adeca Christosu a trebuitu se se jefésca dupa lege in diu'a 14. (*Ἰδεὶ γὰρ τὸν Χριστὸν ἐν τεσσαραδεκάτῃ ἡμέρᾳ θυεσθαι κατὰ τὸν νόμον.*)²⁾ Spune mai incolo totu Epifaniu, că acesti sectari s'au desbinatu unii de altii, căci unii tieneáu memori'a mortii Domnului in 25 Marte, fia caditu pre acést'a 14 Nisan seau ba, si se provocáu la actele lui Pilatu, cari dovedescu, că Mantuitoriulu ar fi moritu in 25 Marte; eara altii obserbáu strinsu pre 14 Nisan. Caus'a, pentru care numesce Epifaniu pre acesti ómeni sectari si pre asiati nu, este, că sectarii amintiti s'au scolatu incontr'a dátinei, ce domniá in comunitatea loru, si prin aceea easionáu turburári, pentru ce au si fostu escomunicati de beserica, precandu cu asiati nu s'a intemplatu acést'a. Relatiunea lui Epifaniu ne dá unulu dintre cele mai chiare documente pentru diu'a mortii Domnului. In sec. II. si IV. a fostu cunoscutu, că Mantuitoriulu a moritu in 14 Nisan. Cvartodecimanii impreuna cu montanistii seclului II. serbáu diu'a de 14 Nisan cu postu intru memori'a mortii Domnului. O parte dintr'insii tieneáu memori'a mortii Domnului in 25 Marte fia caditu pre acést'a 14 Nisan seau ba, si acést'a pentrucă credeáu, cumca candu a patimitu Mantuitoriulu 14 Nisan ar fi caditu pre 25 Marte. Scrietoriulu seclului IV. face esceptiune incontr'a calendariului romanu, că n'ar esistá tradițiune apriata despre convenirea lui 14 Nisan cu 25 Marte, inse nici cu unu cuventu nu néga, că D. n. I. Christosu a moritu in 14 Nisan, ba insu-si marturesce, că intr'aceea di a trebuitu se se jefésca Christosu. Mai narédia Epifaniu si despre audiani, cari inca tienu tóte cu beseric'a, numai in privinti'a tempului pasciloru se deschilinescu. Si din acést'a relatiune a lui Epifaniu comparata cu alte date istorice devenimu totu la acelasi resultatu, că 14 Nisan se credeá a fi fostu diu'a mortii Domnului.

Teodoru Rosiu.

(va urmá.)

Infrumsetiarea cantului besericescu.

Beseric'a orientala pentru inaltiarea pietatii si intarirea sentiului religiosu alu crestiniloru cuprinsulu credintiei l'a tiesutu in cartile besericesci, cari cuprindu

¹⁾ Euseb. ist. ecl. cartea 5. cap. 15.

²⁾ Ibidem cap. 20.

³⁾ Tertul. de praescriptione haereticor. cap. 53.

⁴⁾ Adversus haer. haeres. 50, seau lib. 2. tom. I. haer. 30.

¹⁾ Ibidem.

²⁾ Ibidem.

o materia avuta de pietate. Noi cu profunda veneratiune admirăm ingeniulu sublimu alu santiloru parinti, ca alu autoriloru cartiloru acelor'a; s. Ioanu gura-de-auru, Vasiliu celu mare, Ioanu Damascenu in liturgiarie, antologionu, octoechu, pentecostariu, si celealalte cărți besericesci ni-au lasatu unu tesauru nepretiuiveru alu credintiei. Fiacare crestinu cu judecata cópta afla in acele o placere, o atragere, unu dulce nutretiu sufletescu, si credeulu credintiei sale. Dorere, că in seclulu IX. alu lum inarii naturalistii si ratiualistii lesinati de lumea desi érta-su indiferinti, necredintiosi, ma chiaru hulitori de anticulu depositu alu credintiei. Ear cei credintiosi, cari nutrescu si padiescu fric'a lui Domnedieu in anima, aréta o onóre cu atátu mai adunca cătra asiedimentulu santei beserice, căci ei afla in marturisirea credintiei o detorintia santa de a laudá pre Domnedieu, afla in cuprinsulu ei o avutia a onorului lui Domnedieu internu si esternu.

Materi'a onorului lui Domnedieu cu respectu la form'a dinlontru in voluminósele opuri besericesci e fórte frumósa, aredicatoria de anime, cu insuffare inalta serisa. Santii parinti misiunea cea santa in meritulu acést'a cu zelu invapaiatu o-au inplinitu. Dincontra materi'a onorului lui Ddieu in form'a dinafara, in privinti'a cantáriloru besericesci, e defeptuósa; cultulu lui Domnedieu ma-iestaticu, geniulu tempului si propasirea in cultura ceru infrumsetiarea formei dinafara, ca domnedieirea se se laude uniformu frumosu interne si externe. Melodi'a frumósa a cantáriloru e unu indemnu puternicu spre pietate; econtr'a melodi'a neregulara n'are aceea potere atragatória, ca se sternésca pietate in noi asia, precumu cere sublimitatea scopului, pentru carele cantarea e esecutanda.

Ddieu a creatu multe genuri de fientie in lume. Paserile-lu lauda pre elu cu viersu frumosu; cu atát'a mai vertosu se cuvine se faca acést'a omulu, fienti'a ceea mai nobila, carele are organu asia de frumosu, tonu asia de inaltiatoriu. Căci precumu unirea morala a poteriloru intru detiermurirea formei guvernarei acordata la oftarea comuna a civiloru nasce tari'a si inflorirea staturiloru: asia acordarea tonului omenescu, armoniósa conlucrarea lui nasce inflorirea si infrumsetiarea cultului domnedieescu.

Cine a audítu corulu seminariale din Oradea-mare, Ungvaru, Ghierl'a, Satumare, Careiulu-mare, si din alte locuri, unde cantarea armoniósa are zelosi efepuitori, si se nu se fia inaltiatu la regiunea angeriloru audíndu armoniósa conlucrare a tonuriloru?— Nu numai noi catolicii de ritulu orientale, ci inca si alte natiuni afla multa placere in cantáriloru nóstre de la liturgía esecutate in modu artificiosu.

Infrumsetiarea cantáriloru in form'a dinafara e o trebuintia in beseric'a nóstra. Pana candu cantáriloru nóstre voru remané in statulu, in carele se afla; pana ce nu se va latí cantarea artificiósa vocala in fiacare parochía seau respeptive beserica: pana atunci nici poporulu nostru nu va trage la beserica in aceea mesura, precumu amu dorí; cu atát'a mai puçinu strainii voru avé indemnu a vení la beseric'a nóstra.

Corpulu acél'a moralu, carele amesuratu misiunei sale are detorinti'a de a inaintá cultur'a religiósá, e obligatu se si grigiésca, ca poporulu romanu de secle apesatu se se aredice antáiu in cultur'a sa religiósá, avendu antáiu detorintia santa a onorá pre Ddieu, urmandu dupa aceea si detorintiele civile. Multiamita lui Ddieu, că avemu barbati si in specialitatea acést'a invetiati

(? Red.), cari si-voru face nume nemoritoriu, daca voru supliní trebuinti'a aceea in beseric'a romana prin edarea unei cărți de cantári redigata dupa cerintiele musicei vocale artificióse; mai vertosu si pentru aceea, că liturgía nóstra, luandu-se afara tropariele inviarei si a santiloru, are puçine cantári, parte mare cuprindiendu respursoriulu „Dómne indura-te spre noi.“ Pentru-ce se nu si faca beseric'a nóstra acést'a, candu cultulu domnedieescu esecutatu in melodía fromósa inaltia pietatea si zelulu cătra cas'a lui Ddieu? Pentru-ce se cantámu totu pe grecía, rusía, bulgaría, scl.? Óre n'ar fi mai bine a inventá melodie frumóse si a-le intogmí artificiosu dupa music'a vocala, ca astfelu se fia odata si in beseric'a romana cantare originaria romanésca? Io-su convinsu, că prin aceea n'amú prejudecá ritulu nostru, nici l'amú strica, ci l'amú inaltia la o védia mai mare, l'amú face placutu si nóue si strainiloru. Aru fi destulu 8 viersuri, pe melodi'a caror'a se se cante si tropariele, stichóvnele, irmósele, numai se fia intogmite pre melodie frumóse, aredicatórie si sternitórie de pietate. Fratii Italiani in beseric'a apusului au inventatu cantáriloru besericesci, cari-su intogmite tóte dupa melodie frumóse, din cari si Rusii au primitu multe.

Fratiloru Romani, cari aveti scientia in specialitatea acést'a! aveti detorintia santa cătra Ddieu, beserica si natiunea romana, ca se infrumsetiati ritulu nostru cu melodie frumóse, pentruca tipulu cantului romanescu se fia aredicatoriu de pietate, si altoru natiuni de ritulu orientale placutu si cu tempu acceptatu. O carticica de cantári intogmite estmodu ar trebui se fia studiú obligatoriu in institutele nóstre preparandiale, de unde esíndu invetiatorii la statuni aru arangia coru prin junimea comunala in besericele respeptive, si asia ar inflorí Sionulu romanescu — ceea ce Domnedieu se dee!

(Suntemu de acordu cu o. d. referinte incátu pentru lips'a de a regulá si infrumsetia cantulu nostru besericescu; in privinti'a modalitatei inse avemu parerea nóstra individuala cu respectu la urmatóriele: 1) La noi Romanii din imperiulu austriacu in trecutulu si celu mai deaprópe a fostu preapuçina seau mai nemica grigia de artea musicala; de aceea, — fóra vatemarea unoru inceputori demni de tóta laud'a fia dísu, — noi nici nu cunóscemu intre noi atari barbati musicali, cari se fia capaci de unu lucru asie de inportantu si anevoiosu, cumu ar fi diregereá cumu se cade a cantului nostru eclesiasticu. 2) Daca n'avemu, trebuie se ne crescemu artistii receruti spre acést'a, cumu si-i-au crescutu Rusii, tramitiendu sub imp. Catarin'a II. vreo căti-va chiaru la Rom'a spre a studiá acolo faimosulu cantu gregorianu, din carele au si inpromutatu nespusu de multe, si inca une molodie sublime fóra cea mai mica stramutare, d. e. ari'a irmosului pascalu, a luminatórei seau svetilnei pascalí scl.; cumu si-i crescu mai incolo in dílele nóstre serbii, dintre cari inainte cu vreo trei ani petreceá de mai multu tempu la conservatoriulu din Vien'a unu discipulu alu Polihimniei, anume Stojanovich, tramesu inca de repausatulu patriarchu Rajacich totu pentru scopulu regularei cantariloru usitate in beseric'a serbésca, din cari regulate si edate prin laudatulu Stojanovich Vien'a culta audí cu placere pare mi-se in 1860 si căte-va concerte arangiate mai multu cu scopu de a se dá ocasiune criticeei celoru competinti. 3) Fiendea melodía cantáriloru besericesci, cari sunt totu acelea la Romanii gr. cat. ca si la cei gr. or., nu e lucru dogmaticu, noi cutediámú a ne respicá, convingerea, precumca ar fi fórte folositoriu si inbucuratoriu, ca in tréb'a acést'a prealu-

minatii nostri archipastori de ambele confesiuni se-si deee mana si-se purcéda in contielegere inpromutata. 4) In fine n'avemu nemica incontr'a, ca cu tempu se se compuna si melodie nóue de maestri competinti; deocamdata inse regularea din vorba in presinte ar fi se se faca pre bas'a cantàrilor celor ce le avem in usu, intielegu aici firesce cele necorcite si necorupte ear nu cele de totului totu stricate prin maestri nechiamati. — Red.)

Vank, parochu gr. c.

Situatiunea actuala

a episcopatului eclesiei romane din Romaní'a.

Noi ne-amu ocupatu pana acumu preapucinu de fratii nostri depreste Carpati; dara ceea ce n'amu facutu in trecutu, vomu avé de acf inainte ocaziune de a recompensá cu prisosintia.

Beseric'a gr. resarítóna din Romaní'a se afla intr'o frementatura interesanta inca depre tempulu regimului principelui Cus'a, candu ea inca aretà voia de a pasi in urm'a besericelor celor din Rusí'a si Elad'a, desfacundu-se de patriarchulu constantinopolitanu si intentionandu a asiediá in Bucuresci unu „s. sinodu permanente“ asemenea celui din Petrupole si din Aten'a. Incercàrile aceste inse provocara nu numai din partea scaunului patriarchulu si a aderintilor lui o resistintia cerbicósa, ci casunara ruptura si frecari chiaru si in sinulu episcopatului romanu, mai alesu prin proieptulu de lege sinodala si prin denumirea câtor'va episcopi prin unu simplu decretu domnescu fóra de o previa alegere canonica in sinodulu episcopiloru provinciei, dupacumu prescriu acést'a canónele besericeii orientali.

Ast'a stare a lucrurilor o espune documentulu, ce-lu publicàmu mai la vale dupa „Eclesí'a“ nru. 7, in care se afla alaturea si tectulu francescu. Credemu, cà o. publicu cetitoriu lu-va gasí cu noi dinpreuna interesantu. Elu venerédia unu „parinte comunu“ alu crestiniiloru din orientu; elu marturisesce, cà form'a gubernareii besericesci e „monarchia federativa-constitutiunala“ (asiadara are capu besericescu vediutu, carele dispune in numele lui Christosu, ca vicariu a lui Christosu); elu admite unu „centru comunu“ in beserica; elu pretinde nici mai multu nici mai puçinu, decâtu ca cu acestu centru comunu regimulu Romaníei se incheie in privinti'a libertàtiloru besericeii romane unu „concordatu.“ Firesce cà acéstea si altele asemenea nóue nu potu se nu ne aduca a minte adevèrulu eternu si nestramutatu de la Mat. 16, 18. Luc'a 22, 31 si 32. Ioanu 21, 1 si urm., intaritu prin traditiunea toturoru vécuriloru incependu din tempii apostolici. Dara preste aceea espresiunile acelea ale eruditulu episcopu N. Scribanu façia cu doctrin'a, cumca „besericele particularie din resaritu voru a conservá unirea dogmatica cu scaunulu ecumenicu constantinopolitanu,“ ne vine ale priví ca nesce fluctuatiuni remarcabile si óresicumu ca semne ale tempului nostru, carele prin evenimentele de tóte dílele demustra pana la evidintia neajunsulu acelei doctrine, avisandu besericele resaritene natiunali la o legatura mai strinsa si in cele juridictionali cu centrulu comunu, — daca voiescu seriosu se scape de rol'a dejositória a devení cu tempu sierbitórie simple ale statului si jocarei'a capriiului domnitoriloru eventuali, saltandu cumu le va fluerá cutare ministru ateu. — Ci se ne oprimu asta-data aici, lasandu se graésca documentulu.

Espunerea situatiunei actuale

a episcopatului eclesiei romane presintatu altetiei sale serenissime Carolu I., prinçiuulu domnitoriu alu Romaníei.

Preainaltiate Dómne!

Situatiunea actuala a ierarhíei eclesiei romane se afla intr'o pusetiune fórtè incurcata si complicata din caus'a actelor regimului trecutu si a episcopiloru creati de elu. Acésta complicatiune este de dóue feliiuri: eclesiastica si politica.

I. Complicatiunea eclesiastica. Actele de apostasia ale regimului trecutu si ale episcopiloru, ce a creatu elu, au provocatu, pelanga sacrificie mari, corespundintie spinóse si o otarire patriarchala si sinodala din partea eclesiei orientale a Constantinopolului, in unire cu eclesiele rusa si elenica si cu ceialalti trei patriarchi din oriente.

Prin acést'a otarire, basata pe legile canonice ale eclesiei orientale canonulu 30 alu santiloru apostoli si 32 alu celui alu 7. sinodu ecumenicu, episcopii regimului trecutu suntu dati afara din staululu eclesiei orientale si comuniunea loru cu episcopii remasi credintiosi besericeii este poprita. (Vedi aceste otariri in nru. 961 alu diuariului patriarchalu „Byzantis“ a. 1866.)

Deci ierarhi'a eclesiastica (adeca episcopatulu) romana, este despartíta in dóue pàrti opuse un'a ceialalte: un'a canonica si cealalta necanonica, ceea ce produce conflicte regretabile si vatematórie atátu pentru eclesiã câtu si pentru natiune; càci impreun'a loru comuniune in sierbitiulu divinu nu póte fi decâtu scandalósa, candu vomu priví trista figur'a eclesiei romane, atátu inlaintru câtu si afara din tíera, si vomu vedé de o parte unu episcopatu necanicu si escomunicatu functiunandu solenelmente in façi'a lui Ddieu, in façi'a natiunei si a guvernului incontr'a legiloru apostolice si canonice a eclesiei lui I. Christosu si in despretiulu otaririloru celoru trei sínóde eclesiastice, celui alu Constantinopolului, alu Petersburgului si alu Atenei, alu patriarchiloru Antiochiei, Ierusalimului si alu Alesandriei; eara de alta parte o nóua constitutiune romana, ce statuédia prin art. 21., cà religiunea ortodoxa orientala este religiunea statului romanu si dominanta in tíera, si cà eclesi'a romana pastrédia unirea cu eclesi'a orientala câtu despre ceea ce privesce dogmele.

Nimicu nu este mai absurdu decâtu acestu articulu alu nóuei constitutiuni façi'a cu episcopatulu necanicu si escomunicatu, care urmédia a mai functiuná, incontr'a legiloru fundamentali si a dogmeloru simbolului credintiei nóstre. Articululu IX. alu acestui simbolu ordona unitatea eclesiei; acést'a unitate nu se póte pastrá, decâtu prin gravitatiunea a tóta eclesi'a natiunale càtra unu centru comunu, care este eclesi'a mama a Constantinopolului, cu tóta liber'a loru actiune in administratia.

Trebue se observàmu, cà episcopatulu este un'a din cele siepte taine ale eclesiei, ce este ca isvorulu, prin care decurgu celealalte siese taine ale religiunei crestine, seau mai bine déca vomu voí a avé o talmacire politica asupra acestui obiectu, n'avemu decâtu a observá sistemulu federativu alu diferiteloru natiuni, càci constitutiunea canonica a eclesiei orientale este monarchica-federala-constitutiunala.

Deci prin legile anticanonice impuse eclesiei romane de vechiulu regimu in person'a episcopiloru, ce au creatu, atátu unulu din cele 7 misterie ale credintiei câtu si independinti'a canonica a eclesiei suntu deplinu sguiduite, precumu si tain'a nuntiei, déca n'amu poté díce totu atátu si pentru a santului botezu.

Din tota dara cele ce procede aci isvoresce, cá parentele obstescu alu crestiniloru orientali, patriarchulu ecumenicu nu pote nici dá benecuventarea sa nici recunoscce unu episcopatu, care a calcatu legile fundamentali ce constituie unitatea si independenți'a canonica a eclesiei cá se castige favorea guvernului trecut. Deci patriarchulu nu pote se încreda in man'a unoru episcopi pergiuri, depositulu sacru alu religiunei, si edificatiunea a patru milione de suflete fora a se osendi pe elu insusi in faci'a eclesiei si sinodului patriarchalu, carele in unire cu cele lalte eclesie orthodoxe independente a rostitu otarirea sa in contra disiloru episcopi necanonici. Prin urmare a solicitá, a staruí, si a silí pe patriarchulu a dá recunoscerea si benecuventarea sa, disiloru episcopi cari mai formeza in Romani'a o alta Ierarhia s'au pucinu o eclesia osebita, autonoma, disidentata ar' fi unu ce nereligiosu, nelogicu si absurd.

II. Complicatiunea politica. Nou'a constitutiune romana Art. 7. otaresce cá metropolitii si episcopii diocesani suntu membri de dreptu ai senatului, totu acesta constitutiune la art. 21 nu recunoscce de legitimi intre asemene functiuni, de catu pre prelatii aceia cari voru fi alesi. Deci maiortatea episcopiloru in activitate nu este alésa dupa dispusetiunile canonice, ci este numita prin decretelile puterii esecutive a regimului trecut, totu acésta constitutiune la art. 130 otaresce cá tote legile tote regulamentele, si tote decretelile cari voru fi contrarie cu principiale acestei legi fundamentali suntu desfientiate.

Cine óre fiendu indiestratu cu bunu semtiu ar poté incredintiá, cá episcopii anticanonici cari esersa ministeriulu loru in putere de legi si decrete desfientiate, potu urmá de a mai esersá legalminte acele functiuni.

Nouá constitutiune a tierci de o potri va si legile eclesiei interdícu, oprescu pe episcopii facuti de regimulu trecut de a eserceá functiunile loru. Numai o argumentatiune falsa pasiunata si interesata, ce ar poté eternisá complicatiunea, conflictele si disordinea, sustiene sub amagitoriulu pretestu, cá adeca nou'a constitutiune nu poté avé o actiune retroactiva.

Daca acést'a argumentatiune ar fi adevrata, atunci tóte abusurile si nedreptátile nascute prin legile anteriore trebue se remana si ele in vigóre. Dar si chiar candu acést'a argumentatiune nelogica si immoralá, facuta dupa modulu tempului trecut, ar mai fi potutu de a mai avé puterea sa in patri'a nóstra in ceea ce se atinge de cestiunea politica, acést'a nu ar poté fi aplicata niciodata in afacerile de religiune, de morala si conscientia; cáci atunci si chiaru criminalii in faci'a beserice si paganii aru trebú se fia primiti la impartesirea santeloru taine, si fóra chiaru se renuntie la crimele loru si la paganismulu loru.

Presinti'a unoru asemeni episcopi in senatulu romanescu este deoprotiva nelegale, precátu este si anticanonicu in beserica. Prin urmare eata denou nelegalitate in statu atátu, ca si in beserica!

Cu ce titlu deci acesti episcopi escomunicati aru functiuná in eclesi'a romana, si cu ce titlu voru fi ei membri ai senatului romanescu? Ca represintanti ai religiunei si ai eclesiei? Nu; eclesi'a i-a datu afara din staululu ei. Ca represintanti ai natiunei? Nu; natiunea prin adunarea sa constituanta si-a datu otarirea sa asupr'a adevratiloru sei pastori.

Ni se va respunde, cá episcopii anticanonici functiunédia in puterea decreteloru principelui Cuz'a. Nu, Altétia Serenisima; valórea aceloru decrete s'a nimicitu

acumu prin nou'a constitutiune. Deci seau legea eclesiei si constitusiunea tierci suntu o realitate si episcopii in cestiune, suntu o fictiune; seau acei episcopi suntu o realitate, car legile fundamentali ale tierci si ale eclesiei suntu o fictiune.

Ierarhi'a eclesiei, carea a remasu credintiósá la datoriele sale si la drepturile eclesiei si ale natiunei, vediendu intiepletele si religiósele dechiaratiuni facute solenelmente decáttra Altétia Vóstrá Serenisima inaintea represintatiunei natiunale, „cumca eclesi'a nóstra muncita si obidita se va restabilí pe basele santeloru canóne,” episcopatululu canonicu romanu, mangaiatu in suferintiele sale, astépta cu ardóre realisatiunea augusteloru vóstre rostiri protivitu cu sant'a devisa a ilustrei vóstre familie. „Nemicu fóra Domnedieu,” carea din Prusi'a, atátu de mica odinióra ca si Romani'a, a facutu un'a din cele de antáiu natiuni ale Europei.

Conclusiune. Vediendu, ca pana asta-di acesti episcopi escomunicati functionédia, nu se poté conchide decátu un'a din dóue: seau cá regimulu trecut erá reu pentru societate si bunu pentru eclesia, conchisiune, carea ar ímplicá o contradictiune, seau cá se apróba pentru eclesia ceea ce sa desaprobata pentru statu si pentru societate, si cá într'asemenea tipu s'ar voi ca se se tamedúesca trupulu fora se se tamedúesca sufletulu morbosului.

A perpetuá complicatiunile in Romani'a este afacerea acelor'a, ce nu voiescu se prospere Romani'a; ierarhi'a inse remase credintiósá detorieloru sale cátra Ddieu si cátra ómeni, standu in posesiunea dreptatiei, ce i-s'a datu de trei sante sínóde si de patriarchii besericeiloru orientali, avendu in favórea sa spiritulu si liter'a santeloru canóne, si in virtutea acestei justitie divine si umane nepotendu recunósce pe episcopii facuti de regimulu trecut decátu cá anticanonici si escomunicati, vine acumu a rostí cuventele sale de pace pentru eclesia si pentru Romani'a.

Acést'a pace vitala nu poté fi salutaria neci se poté realisá dupa ímpregiurári, decátu stabilindu-se cumu amu dice statu quo canonicu ante bellum*) alu eclesiei nóstre, daca din lipsá unei bune politice nu se va poté ajunge la o intielegere (concordatu) óre are cu eclesi'a mama spre a poté avé binecuventarea patriarchului nostru pentru compunerea unui sinodu canonicu. Cá ci într'altu tipu, Altétia Serenisima, credemu cá santieni'a patriarchala nu va poté acordá autonomi'a eclesiastica unei eclesie disidente, pe cátu tempu va fi aministrata de episcopi anticanonici, cari au datu atáte probe de lipsa de zelu, de lipsa de respectu si de devotiune cátra santele canone ale eclesiei orientale.

Spre a nu mentiuná decátu numai unu exemplu, celu de antáiu dintre ele, decretatulu metropolitulu alu Moldaviei a figuratu in fruntea revoltei sangeróse din 3 Aprile de la Iasi. Dupa legile canonice (canónele 27 si 66 ale santiloru apostoli cu talmacirile loru si concordantiele loru, Nomocanulu lui Aristenu paginile 30, 32 si 40, capetele 43, 44 si 48) eclesiasticii acei'a, cari, fóra se fi versatu ei insi-si sange, voru fi luatú parte la

*) Aici intielegemu capitulele regulamentulu organicu, cari privesc clerulu romanu, fiendca elu pastrédia reporturile eclesiei cu statulu dupa dispusetiunile santeloru canóne. Si deórace nu mai credemu astádi, ca vomu poté avé legi mai bune pentru eclesia si pentru cleru, decátu acele ale regulamentulu organicu, cari s'au facutu de óveni preacrestini din tíera, rogámu regimulu, ca celu puçinu se respectiedie acele capitule regulamentarie, cari dupa ímpregiurári numai ele singure suntu in stare a pacificá statulu cu religiunea suferinda. In oriçe casu inse o intielegere oficiala cu eclesi'a mama este fórtre trebuintiósá (Not'a auct.)

versare de sange omenescu, nu mai potu nu numai se mai face sant'a liturgiá dar neci macaru a administrá eclesi'a.

Bucuresci, 6 Sept. anulu 1866.— Neofitu Scribanu, episcopu alu Edesei, vechiu episcopu decretatu alu Argesiului, scl.

Pentru-ce se póрте invetiatoriulu unu „diuariu?”

E unu lucru nedisputaveru, cà diuariulu e de lipsa pentru totu omulu, fia elu agronomu, ampoiatu de statu seu meseriasiu scl. In tr'iusulu si-póте insemná celu de antáiu primavér'a sementi'a, tómn'a recolt'a, ca se védia a cátea a capetatu in cutare anu gráu, se-cara, ordiu, cucuruzu etc., si se le póта compará cu celea din anii trecuti. Alu doilea, adeca ampoiatalu, care maicuséma traesce din simbría-si, câtu a primitu si câtu a datu? Cestu din urma inca primesce si dà din castigu spre acoperirea lipseloru sale. Déca toti acesti'a au lipsa de nescari notatiuni, ca din acestea se se póта orientá la tempulu seu si ca se-si póта chivernisí lucrurile si efaptuí detorintiele sale cu róndu si cu sporiu mai bunu: cu atátu mai multu invetiatoriulu, care are de a face cu pruncii, caror'a trebuie sele arete calea la cultur'a morala si spirituale. Vai de acel'a invetiatoriu, carele lucra arbitrariu fóra de a-si defige o tienta, unu scopu: elu este legiuitu pe pamentu de ómeni, dincolo de mormentu e responsabilu inaintea Creatoriului.

Deci invetiatoriulu ca atare are lipsa se póрте regulatu unu diuariu, — si pentru-ce? Pentrucá elu are se propuna, si aci trebuie se aléga plév'a din gráu. Elu are dar se se pregátésca pe fiacare óra din fiacare obieptu, nu numai intr'unu anu, ci in totu anulu, nu numai intr'o dí, ci in tóте dílele. Unu invetiatoriu, ce se numesce practiculu, càci a sierbitu 30 seu mai bine de ani, retacesce fóрте dícundu, cà elu nu mai are lipsa de pregátire; pentrucá in scientia numai dóue lucruri suntu cu potintia: seu o progresare, seu o inapoiare. Prea usioru decada unu astfelu de invetiatoriu mai betranu si e intrecutu prin altulu mai teneru, carele inse se pregatesce totdeún'a si are de devisa inaintarea neprecurmata in scientia, perfectiunarea si luminaree câtu mai mare a mintei sale, cu carea este conditiunata si a sufletului.

E asiadar de lipsa, ca invetiatoriulu se se pregátésca spre obieptulu de pertractare. Vai de védi'a ace-lui invetiatoriu, carele mierge cu câte biete càrti le are la scóla si cauta dintr'insele in scóla, ce e mai bunu, si propune cu capulu in carte. Cumu va preveghiá elu preste scolarii sei? Unde e atentiunea eleviloru? Eata ce defectu! Invetiatoriulu se nu-si intinda siatr'a pe mésa; dar se intempla si acést'a, ca iea càrtile a mana, prin ce aréta scolariiloru, cà elu insu-si nu scie, ceea ce trebuie se scia ei; unde dincontra invetiatoriulu aru trebuí se fia si se se dovedésca unu barbatu coptu la minte, se stee facia cu scolarii cu órecare auctoritate ca omu de scientie etc. Pruncii suntu incát'va ca moimitiile si imitédia si in scola, — inse pe cine? Debuasém'va pe invetiatoriu.

Mai incolo o propunere libera e atragatória si elevii o potu mai usioru cuprinde cu multu mai usioru decâtu o materie propusa din càrti, va-se-díca cu cartea a mana. Afara de acést'a, ce vedu ei cà scie invetiatoriulu,

le place, lucrulu i atrage, au interesu spre dinsulu. Am facutu si acést'a esperintia in giurulu Naseudului, cà unu pruncu in etate de 6 ani de la intrebarea mea: ce ai invetiatu tu asta-di din *invetiamentulu intuitivu?* mi-rispuise cu naivitate: „invetiatoriulu s'a uitatu totu in carte.“ Unu asia invetiatoriu nu are nice o ambitiune, traesce asia-dícundu de asta-di pe mane, si chiaru pe la esamenile publice lu vedi intrebandu cu cartea a mana si uitandu-se, óre respuns'a prunculu din dóсca in dóсca. Si apoi unii domni catecheti inca facu asemenea. Ce dorere! Ce inapoiare!!

Invetiatoriulu trebuie la inceputulu anului scolastecu se-si numere órele de invetiamentu cadiatóric pe acelu anu, ca se scia, câte i suntu de lipsa si câte are pentru propunerea materiei prescrise, câte pentru repetitiuni, câte pentru unu obieptu seu altulu? Dupa acést'a se-si faca o inpartíre si asia-dícundu unu planu de invetiamentu, dupa carele se se tiena strinsu, si dupacumu am amintitu mai inainte conformu cu planulu acést'a trebuie invetiatoriulu, fia teneru fia betranu, se póрте unu „diuariu,“ de ar fi câtu de scurtu, càci acést'a lu spriginesce pe dinsulu la repetitiuni, chiaru candu ar fi ocupatu si cu alte lucruri esterne. Elu si-va aduce usioru aminte, ce a propusu si cumu? epoi va scí, cumu se repetedie materi'a predata, ca se nu decada dintr'unu estremu in altulu. De aceea atátu pentru inaintarea invetiatoriului in scienti'a personala, câtu si pentru progresulu in scóla e folositoriu si de lipsa „diuariulu.“ Voiu salutá porurea cu stima pe invetiatorii, cari voru port'a „diuariu“ si le voiu díce cu incredintiare „voi progresati, nu regresati.“ *)

Andreiu Morariu,

invetiatoriu normale din Naseudu.

Corespondintie.

Bicsadu, 20 Sept. 1866.

E lucru cunoscutu, cà reulu, daca un de-va se inradecine, fóрте cu greu se póте mai tardíu scóте; càci multu lasatu, multu eserceatu se preface in a dóu'a natura, si atunci se póте aplicá proverbulu latinu „Naturam (malum) expellas furcá, tamen usque redibit.“

Nu sciu óre adusu-si-au aminte de proverbulu acést'a parintii calugheri de la Bicsadu in tempulu trecutu, seu óre staurit'au dinsii de-a sterpi reulu, ce se ivesce in totu anulu odata acótea langa cuviosétele loru? Cu ocaziunea indulgintiiloru de la s. Maria mica adeca adunandu-se o multíme de poporu nespusa de mare, domnesce disordinea cea mai oribila. Asia este, candu poporulu se aduna la icón'a s. maicei lui Ddieu spre a cersí ajutoriulu divinu spre a se curatí de pecate, spre a poté intariti prin charulu cerescu continuá mai incolo linisciti greutatea dílei; — chiaru atunci sosindu la locul doritu, e celu mai neliniscitu. Intrebu dar cu tóта seriozitatea, pentru ce nu exista neci unu picu de ordine? Candu trece pelanga baserica procesiunea, cu prápori, cu crucea lui Christosu in frunte, intre innuri din anima . . . pentru ce atunci mai incolo in departare numai de vreo câti-va pasi stau ómenii cu pelari'a in capu si cu luléu'a in gura? ba, ce e mai multu, pentru-ce se templa ast'a si atunci, candu preotulu cutare ese din beserica cu s. cuminecatura, pentru de a provedé cu s. corpu a lui Christosu pe cei ce s'au marturi-

* Formulariulu de „diuariu.“ ce ni s'a tramisu, parendu-ni-se prea scurtu, nu l'amu publicatu. Ne rogámu se ni-se tramita cu câte-va rubrice pline, pentrucá cetitoriulu se se póта mai lesne orientá.

situ? — Domnilor! faceti ordu si nu espuneti santele taine la o atare profanare; duceti pre cei cuminecandi in beserica, cumu facu preotii rom.-catolici, cari delocu nu esu din beserica.

Ce se dicemu despre marturisire? Punu intrebarea, cà de ce marturisescu preotii nostri afara? Ore preotulu celu greco-catolicu e mai inderetru decãtu celu romano-catolicu? — Bicsadulu totu e romanu, ómenii adunati mai mare parte inca-su romani, si preotii romani totusi n'au locu in beserica! Seau nu incapu? Respectare, si toti voru incapé.

Rculu, disordinea e causata firesce prin multímea adunata, la ce apoi conferesce multu si acea inpregiurare, cà togm'a in tempulu acest'a cade si tergu de tíera la Bicsadu, (nu sciu, tergulu intaritu e de imperatía, seau numai asie se stringe din oca-siunea multímei de poporu) ear unde e tergu de tíera si unde totodata vreu a se face rogatiuni, la ce netrecutu se recere liniscea sufletului si-a trupului, inainte de tóte e ordulu de lipsa. Ordo est anima rerum; acest'a lu-voimu noi, nu combatemu pre nimene, dorimu numai, ca poporul evlaviosu intr'adeveru se se mangaie sufletesce si santele sacrameinte se se tractedie cu conscientiositate si cu veneratiunea cuvenita, neespunendu-se ataroru profanári; de aceea si indresnimu a provocá seriosu atentiunea maritului ordinariatu díecesanu alu Ghierlei asupr'a lucrurilor, ce se templa in totu anulu la Bicsadu cu oca-siunea acelei festivitãti.

L. P.

Aradu, 21 Septembre 1866.

Multu Onorate Redactore! In nru. 18 pag. 215 a „Sionului r.“ compare o corespundintia de datulu 4 Aug. 1866, intitulata „Din protopopiatulu Mediãsiului“ si subscrisa de T. V. Bourza parochu gr. cat. N'am nemic'a incontr'a tenorei bune a articulului acestui'a, ci chiaru laudu pre d. corespundinte, cà órele sale vacante le intrebuinticia spre a aduce la cunoscenti'a publica intemplementele binecuventatórie, ce ducu spre desvoltarea dorita a natiunei romane, sbiciuindu abusurile, cari deróga scopului comunu. Asia se cade, si acést'a ar fí detorínti'a totororu preotiloru romani, ca se ne cunoscemu binefacatorii poporului si se le dicemu cu Christosu: „Totu ce ati datu unui'a dintre sirimanií acesti'a, mie mi-ati datu; veniti de mosceniti;“ dar totodata si pre acei'a, cari cu manuri profane rapindu si ce au datu altii, nu se infricosiedia a stinge lumin'a santa dinaintea ochiloru poporului romanu, si se le dicemu: „Duceti-ve blastematiloru.“

Un'a Domnulu mieu, si adeca aceea, cumca binefacatoriulu poporului n'a fostu teologu absolutu, ar fí potutu remané in condeiu, cà ci deórace si deplinesce chiamarea sa „secundum cor Dei,“ afara de aceea, face fapte demne de unu teologu absolutu, si dedupa corolariulu, ce resulta din dicerea d. tale, si mai multu: „ipso facto“ e teologu absolutu, de nu inaintea ómeniloru, abunaséma inaintea lui Domnedieu, „quod omnino plus est.“ Scimu noi aceea preabine, cumca teologii teologiloru nefiendu teologi absoluti dupa conceptulu de adi, au fostu teologi absoluti intóta privintí'a, incãtu Christosu poréclindu pre capulu teologiloru acestor'a i-adatu nume „Pétra,“ si asupr'a petrei acesteí'a sia díditu baserec'a s'a, si inca asia, càtu nici portile iadului nu o voru biruí; ergo nu absolvirea teologiei in teorí'a, dar aplecarea-i in pracsã aréta, cà cine e absolutu. Nu prejudecu eu teologiloru absoluti, cari au pusu ostenéla crunta invetiandu tempu indelungatu manier'a de a-se ostí cu fiii Satanei pentru baseric'a lui Christosu, se reésa porure trimfatória; ci restringundu-me la casulu acest'a si la altele asemene obvenitórie, „quia mundus in maligno positus est,“ se scia, cà au parte prerogativa in triumfurile basericeí lui Christosu, de facu aceea, ce se pretinde „per excellentiam“ de la teologi asoluti.

De alta parte am se-ti marturisescu, cumca pentru reflexiunea acést'a nu mi-asi fí intinsu condeiuulu in negrêla, sciendule d. ta aceste prea bine si fóra de mine; nici le luá in nume

de reu, ci fii convinsu, cumca au purcesu din anima curata si vointi'a cea mai buna. Donum enim imo aequum et iustum est solari strenuos Christi sodales, dum in acie constituuntur; sic reperientur plures Davides, et audebunt minus Goliathi. — Alt'a-am aflatu eu in corespundintí'a domniei tale ce inpunge cóst'a mea; si anume pasagiulu acest'a: „dar deórace parochulu gr. or. s'a opusu cu tóta tari'a, dicundu cà de la episcopí'a sa e strinsu opritu a se amestecá cu unitii.“ Domnulu mieu, ti-o spunu verde in façia, cà acést'a n'o credu; nu potu supune despre column'a natiunei sei fí datu unui negramatisitu cu atátu mai puçinu sintagmatisitu astfeliu de indrumatiune ‚blagoslovita‘, si togm'a acumu candu amu avé se ne consolidamu pentru eluptarea drepturiloru comune natiunale! Seau ‚dato non concessio‘ de ar fí asia, precumu ti-intipuesci d. ta, pentru-ce n'ai intrebatu causele, ca se le fí produsu in publicu? ori nu scii d. ta procedur'a judecatei publice, cumca adeca tóte dícerile, fia acele càtu de blastemate trebue radímate cu argumente, avendu judi a judecá ‚ex allatis et probatis?‘ Lesne e a díce „hic niger est,“ si mai lesne „hunc caveto;“ — pana ce nu mi adeverí contrariulu, eu remanu in parerea aceea, cumca unu barbatu, si adeca oracolul din Sabiiu cu multu mai bine — si-cuprinde chiamarea sa, decãtu se se nesuásca togm'a acumu a semená neghin'a discordíei intre fratii — de unu sange, intre fii natiunei romane. Ori n'ai cetitu dta. in „Gaz. Trans.“ si in alte diurnale de ale nóstre, cumca oracolul acel'a, „aducundu-si aminte de Sionu a plansu asupr'a sórtei natiunei, candu a intielesu, cumca díet'a Transilv. din 1863-4 nulificata fú provocata a se fusiuná cu díet'a Ungariei? bine ca Provedintí'a a voítu, ca lacrimile acele se nu semene cu cele ale lui Jeremi'a profetului! Ai se iei in socotintia d. mieu, cumca cuventele rostite atunci cu o visiune profetica, au cu multu, mei mare insemnetate, decãtu se pota supune lumea romana despre unu conducatoriulu alu densei asia ce-va indiositoriulu, adeca se opréscã pre fratele ortodocsu a se mestecá cu fratele dreptcredintiosu!

Pe langa tóte aceste de e cev'a adeveru in lucru, aibi bunetate a cercá datulu indrumatiunei acelei'a, la care se provoca d. sufléteriu, si cutediulu a me remasí cu dta., ca è datata din tempi candu fú afurisita si catenisita „Gazetá Tr.“ pentru principiile ce le profesá pe atunci, seau dóra si mai demultu, adeca din etatea de auru candu bietulu popa „Kurz und gut“ fú tunsu si rasu cu sil'a pentruca aretase nesce semne ca i-ar place se fia drept-credintiosu; acest'a apoi se fi sciutu latinesce, cu totu dreptulu poteá se strige: „flere possum, sed iuvare non.“ Ei d. meu, dar de atunci e multu, multe s'au insehimbatu anapoda si pedosu; de atunci ne-amu mai poleitu, amu invetiatu cu totii politic'a mai-inalta, amu invetiatu strategia nóua, in càta acumu mi-vine a nu crede, cumca d. sufléteriu se nu fi propasítu alaturea cu noi; vei vede de vei cercá documentulu. Eu am aflatu, cumca tetiunele discordíei religiunarie nu arde in manurile in cari se credeá, s'a schimbatu lumea! tetiunele a arsu, póte a friptu si manurile ce-lu tineá, s'a schimbatu in carbuni rosii, cari jacu ascunsi su cenusia alba; nu-su periculosi ca i scimu unde suntu; nu-su periculosi, ca i nutrescu manuri nechiamate. „Lós mismos perros con otros-cabellos.“

Drept' aceea d. meu, invetiatur'a, care a lasat'o Mantuito-riulu lumei cu cuventele: „Fi-ti blandi ca porumbii, intielepti ca sierpii,“ nu-o pestreceti cu vederea nicicundu. „Estote vigiles ac sobrii, quia nescitis diem neque horam.“ Sciti d. vóstra preabine cumca baseric'a catolica e un'a, santã, si apostolica; sciti si aceea, cumca e militanta si are de a se ostí purure. „Regnum coelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.“ Sciti si aceea, cumca elementulu din care consta, e infrumsetiatu cu tóte virtutile morali, prin urmare cu multu mai potinte decãtu se póta fi devinsu nu num'a, ci cu multu mai potinte decatu se nu raésa triumfatória totdêcun'a; afara de aceea este garantia domnedieésca pe langa dinsã; „Nec portae inferi“, „et ego vobiscum sum.“ Cu noi

este dar Domnedieu! intru bratiile ageré ale ostasilor besericeii a crediutu si s'a concrediutu Mantuitoriulu lumei, candu a dîsu „Neci portile iadului nu o voru biruí.“ Indesiertu dara tóte in contr'a cuventului lui Ddieu! Indesiertu, tóte in contr'a invetiaturei si in contr'a braçului ageru a óstei lui Christosu! Ea trebuc se roésa triumfatoria. Pentru aceea nu ve superc inversiunàrile, nu machinatiunile orocului, ci fideli chiamarei divine, fideli invetiaturei eterne, si castigate in sudórea façeii, vestiti cu puterea cuventului pretotindene; invetiati „oportuno importuno; omnia propter Christum, ut omnes Christo lucrifiant;“ in stàri dinpregiuru asemene, nu ve folositi cu represalie; nu ve feriti de nimene; imbraçisati cu tóte caldur'a animei si a credintiei, cu tóta iubirea lui Christosu tóta suflarea; mangaiati si descceptati pre fratii nostri romani de unu sange. Credu, cà veti dá de neplaceri; inse intru neplaceri cresce virtutea si puterea celui ce crede in Domnulu, si in urma totusi va cunósce natiunea romana, de unde e lumina, de unde adevèrulu? de unde intunerceulu si orb'a sufléscã? va cunósce binefacutorii dinsei; va cunósce, cari suntu pastorii adevèrati, carii si-punu suflétulu pentru oile sale? si precependu cuventulu loru le va urmá fór indoiéla cu convingerea curata, ca suntu dusi la pasciunea adevèrata si la isvorulu victicii, din care bendu nu voru mai insetosiá, si pe care pascundu nu voru flamendî in veci. De veti luá aminte, ca cu ceva neincredere silita cu violenție ascunse se ferescu fiii natiunei impilati a ve ascultá cuventulu, apropiandu-ve cu sinceritate si blandetie, redicati standariulu lui Christosu, deschideti cartea vietiei si cu visir'a deschisa le spuneti luminatu se precépa cumca „in Catedr'a lui Moise au siediutu carturari si farisei, vorbele lora cele bune se le asculte, ear faptele loru cele rele se nu le urmedie.“ Ca fulgerulu se strabata animele crestiniloru resunaté cu tonu stentoricu a preotiloru dreptu credintiosu cuventele „Nu totu celu ce dice Dómne Dómne va intrá intra imperati'a lui Domnedieu.“ „Progenies viperarum.“ „Populus hic labiis me honorat, cor autem ipsorum longe est a me.“ Cu unu cuventu, predicati si invetiati ne-in cetatu, acést'a o cunoscu ea diregutori'a cea mai santa, si cea mai cumpenitoria misiune a preotulu drept-credintiosu. „Euntes docete et predicate Evangelium omni creaturae.“ Celu ce nu cunósce acéste, nu e preotu dreptu credintiosu; celu ce cunósce, si nu face, nu edemnu se aiba parte cu Christosu. „Omnis arbor, quae non facit fructum bonum, excindetur et in ignem mittetur.“ Celu ce cunoscundu, face contrariulu, si adeca in loculu cuventulu lui Domnedieu, care totu este iubire, lucra lucrurile satanei, si adeca cu cuventulu seu présera neghin'a discordiei, pune sabi'a dusímanului intre frati, „furu este si telhariu, care au intratu pe fôrèstra in stân'a oiloru, si e demnu ca pe acolo se fia si aruncatu.“ Cu puterea cuventulu lui Domnedieu se póte devinge, lumea intréga, necumu fanfaronadele si metechnele neomenose a-le ómenilor fôradelege, cari nu se sfiescu prin nesce nemernici folositi de unelte intru ascunsu a sfasiá legatur'a firéscã a iubirei, ce léga pre frate de frate. Ori suntemu noi Filistei, cari se ne lasamu a fi respiti, cu o falca de magariu? Unde e Samson? strigàmu noi, se lu-vedemu! se ésa la lumina! Se-i strigamu cu limb'a de fulgeru, ca se se outremure medu'a in ósele lui din crescetu pana in calcàie: *Un'a e natiunea romana, una trebuc se-i fia credinti'a, si acést'a este credinti'a catolica orientala romana, a carei capu vediutu reside in Rom'a cetatea eterna, de unde ne tragemu originea si numele maretii!* Indesiertu se va opune Acheront'a cu tóta puterea intunecimii invetiaceiloru sei, ca piere dinaintea luminei adevèrului, cumu piere fumulu dinaintea suflétulu ventulu, cum piere róa'a dinaintea radielor fierbinti ale sórelui, si cum se topesce cér'a dinaintea focului.

Mai multe la tempulu seu.

Dionisiu Pascuti, advocatu.

Literatura.

„Istori'a besericeésca“ scrisa de br. A. Siagna.

(urmare.)

La pag. 172 §. 98 se scrie: „*La antái'a privire asupra a acelor'a, ce se dîcu a fi lucrate in saborele susu pomenite decàtra Atanasiu, numaidecátu se descépta in omu o indoéla despre gemunitatea acelor'a; càci din subscrierea saborului din 4 Sept. 1700 amu vediutu, cà se dâce, cumca actulu saborului laru fi subscrisu 54 protopopi cu 1563 preoti; ce este inca mai multu unii vreu se scia, cà afara de protopopi si preoti fure si câte trei deputati mireni chiamati din facare satu, prelanga acesti'a se adunaserã multime de Romani din tóte pàrtile, ca se védia resultatulu uniei, si numai dupa-ce se incredintiara, cà ritulu si disciplin'a besericeésca voru remané neschimbate, ca si mainainte, se liniscira si primira uni'a. Istoricii spunu, cà pana la 20,000 familii romane se unira intr'aceea di. De aru fi documentele acestea vrednice de crediementu, cubunaséma Atanasiu intorcundu-se de la Vien'a n'ar fi avutu lipsa se scria la Hatiegu sub 18. Iuliu 1701 urmatoriele: „Noi din mil'a lui Ddieu Atanasie archiepiscopu si metropolitu din scaunulu Belgradului (Alb'a-Iuli'a) si a tota tier'a Ardélului e. ipr. Anulu Domnului 1701 Iuliu 16. Fiendu saboru mare in Belgradu de toti protopopi tierai Ardélului, dat'amu cartea nóstra de credintia in man'a protopopiloru din varmeghi'a Hunedórei locuitori in Hunedór'a, protopopu Georgie si protopopu Ioanu, si a toti popii si mireni din varmeghi'a Hunedórei, carii tienu legea grecesca si romanésca, cumu legea inaltiatului imperatu si cele patru puncte, ce le-amu aretatu, se nu le hulésca, ci numai precumu amu traitu pana acum'a, dupa obiceiulu pravilei grecesci si romanesci, asia se traésca si de aici inainte biseric'a Hunedórei, si cu tóte besericele din varmeghi'a Hunedórei, si cu toti preotii si mireni, asia se togmésca cu tóte togmetele besericeii neadaugundu si nescadiendu; ear ei inca se fia ascultatori de noi, precumu au ascultatu si mainainte de vladici, si de cine le-au fostu de castigu. De acést'a facemu in scire toturoru, cui se cuvine a sci, si o intarimu cu iscaliturele si pecetile nóstre, de care intarimu lucrulu cu scrisóre, ca se se crédia. Scrisu in Belgradu, Iulie 18. la a. 1701.“* Dupa acést'a la pag. 174 §. 99 continua asia: *De aru fi adevèratu, ce se dice, cà intr'o di a saborului prelanga cei 54 protopopi si 1563 preoti, se unira 20,000 familii romane, atunci n'ar fi esitu unu decretu din 13 Febr. 1702, in care se rónduesce: „Fiendca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusniaciloru, carea pana acum'a a fostu intinata cu schisma, a inceputu prin insuflarea lui Ddieu a se întórce la unire si in sinulu santei besericeii romane, in diverse pàrti ale regateloru Ungari'a, Croati'a Slavoni'a, precumu si in Transilvani'a; pentru aceea se dechiara din partea imperatiiei, besericile si persónele si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predisele regate ale Ungariei, Croatiei, Slavoniei, si din Transilvani'a se se bucure chiaru de aceasi libertate besericeésca, de carea se bucura in fapta besericele, persónele si lucrurile besericesci ale credintiosiloru de ritulu latinu, si nime se nu cutedie a se opune predechiaratei libertati besericesci a unitiloru de ritulu grecescu, nici se cutedie a tractá pre preotii uniti ca pre iobagi, seuu a-i constringe la claca, la lucrari si la fapte iobagesci.“* Apoi la pag. 175 §. 100 preasant'a sa basatu pe cele

ce scrie la 98 si 99. dîce: „cà Atanasie metropolitulu si unii dintre protopopi, preoti si mireni au inbraçiosiatu un'a; inse acesti'a au fostu cu numeru preamicu si neinsemnatu.“

Din pana aici insîratele luminatu se pôte vedé, cumca preasantîtu istoriografu vre se arete cetitoriloru sei, cà in privinti'a numerului actele unirei facute in sabórele sub Atanasîu metropolitulu romaniloru tîenute nu aru fi adeverate, si nici cele ce scriu istoricii despre numerositatea Romaniloru in 1700 uniti; apoi din ele incheia, cà numerulu Romaniloru sub Atanasîu metropolitulu in 1700 uniti a fostu preamicu si neinsemnatu. Dara pentru dovedirea acestoru asertiuni nu aduce nici unu argumentu, nici ce-va datu istoricu demnu de credintia, prin care s'ar poté frange genuinitatea acteloru sabóreloru sub Atanasîu metropolitulu tîenute, si prin care s'ar demintî asertiunile istoriciloru despre numerositatea Romaniloru trecuti la unire si s'ar aieptá baremu unu cuventu despre numerulu Romaniloru uniti in 1700, ci aduce prea santi'a sa inainte: a) cartea saborului din 1071 18 Iuliu trimisa protopopiloru din comitatulu Hunedórei, si b) decretulu inperatescu din 1702, amendóue mai susu citate, din cari aserédia, cà aceste documente nu aru fi esîtu, decum'va aru fi fostu adeverate cele ce s'au lucratu in sabórele sub Atanasîu metropolitulu tîenute.

La aceste asertiuni, prin cari preasanti'a sa se si lesce a trage sub indoéla genuinitatea acteloru sabóreloru tîenute sub metropolitulu Atanasîu in caus'a unirei, si aserédia, cà numerulu Romaniloru a fostu preamicu, si neinsemnatu, reflectediu antáiu, cumca din cele dóue documente mai susu memorate, adeca din cartea trimisa protopopiloru, preotiloru si mireniloru locuitori in comitatulu Hunedórei, si din decretulu imparatescu de a. 1702 nimicu nu se pôte incheiá incontr'a genuinitatei celoru lucrute in sabórele sub Atanasîu tîenute in caus'a unirei Romaniloru, precumu nici incontr'a numerositatei Romaniloru uniti in 1700, 1) pentrucà in aceste documente vechi nu e nici o mentiune despre numerulu Romaniloru, nici despre actele sabóreloru sub Atanasîu metropolitulu tîenute mainainte de esîrea acestoru dóue documente, si nici cuprindu aceste ce-va in sine, din care s'ar poté barem coniepturá la aceea, cà numerulu partisaniloru lui Atanasîu ar fi fostu preamicu si neinsemnatu; 2) pentrucà acele documente nu s'au datu din aceea cauza, ca dóra numerulu partisaniloru metropolitulu Atanasîu ar fi fostu preamicu, seau cà dóra actele sabóreloru sub metropolitulu Atanasîu tîenute aru fi fostu false veri suspicióse si nesubscrise de 54 protopopi, seau dóra de aceea, cà cele ce scriu istoricii despre numerulu Romaniloru nu uniti aru fi adeverate; ci cartea tramisa in comitatulu Hunedórei in 1701 s'a datu pentru aceea, càci in comitatulu Hunedórei in absinti'a metropolitulu Atanasîu, care dupa unirea facuta in 1700 s'a fostu dusu la Vien'a, unii dintre Romanii din acestu comitatu amegiti de reformati au fostu trecutu la calvinismu, dupacumu cetimu in documentele istorice la Vien'a tiparíte in 1850 la pag. 177, unde se afla acestea: „Pana candu petrecù metropolitulu in caleior'a sa, reformatii din tiéra se folosira de ocaziune, ca se tulbure bunaintielegerea intre Romani, si isbutira intr'acést'a mai vertosu in comitatulu Hunedórei, unde si trecusera mainainte mai multi nobilirómani la calvinismu; metropolitulu asiadara dupa întórcerea sa de la Vien'a convocà unu sinodu in 16 Iuliu 1701, in care se otarira in respectulu acest'a cele urmatórie, scl.;" eara decretulu imperatescu

de 1702 s'a datu pentru confirmarea si ecsecutarea drepturiloru si privilegielor concese prin decretule din 1698, 1699, 1701, cari drepturi si privilegie contrarii Romaniloru nu voiau a-le esecutá, dupacumu luminatu se pôte vedé chiaru din decretulu imperatescu din 13 Februaru, 1702, care decretu numai repetiesce cele esîte in anii mai dinainte, si care decretu suna precumu urmédia: „Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romaniloru porure augustu etc. Ilustriloru, onoratoriloru, maritiloru etc. Cu tóte cà recomandasemu seriosu inca in 20 Aprile 1701, ca, déca nu vreti se incercati greutatea gratiósei nóstre vointie si inaltimea sceptrului autoritatei nóstre regale, se puneti in lucrare dupa cuvientia si se paditi acuratu ca supusi credintiosi si fóra vreo improtivire si retragere punctele cele cuprinse in mandatulu nostru din 5 Septembre 1699 despre libertatea si egalitatea celoru patru religiiuni primite, precumu si celealalte puncte cuprinse int'rinsulu, si se faceti se se padiésca de toti, caroru se cuvine: inse voi condusi de o cerbicia invederata spre despretiuirea autoritatii nóstre regale, n'ati pusu in lucrare pana asta-di nici punctele din a. 1699, nici celealalte

Dupa-ce am facutu aceste reflexiuni, convinsu fiindu despre adevverulu loru, incontr'a asertiuniloru celoru false ale preasantie sale de la pag. 172 scrise contr'a celoru lucrute in sabórele generali sub Atanasîu Metrop. tîenute, aserediu urmatóriele adevveruri: a) cumca actele saborului din 1700 sub Atanasîu facute, a caroru genuinitate prea santi'a sa o aduce sub indoéla, precumu si cele scrise de istorici in privinti'a numerositatei Romaniloru in sabórele din 1699 si in 1700 tîenute, suntu adevverate si demne de tóta credintia; b) cumca e falsa acea asertiune, cà numerulu Romaniloru sub Atanasîu in 1700 uniti la Alb'a Iuli'a aru fi fostu preamicu si neinsemnatu Cumca aceste asertiuni ale mele suntu adevverate marturisesce

1) instrumentulu unirei Romaniloru facute in 1700, care instrumentu e subscrisu de 54 de protopopi si de deputatii natiunei romane tramisi la saborulu din 1700 sub Atanasîu Metropolitulu tîenutu, si care asia subscrisu se pôte cetí in istori'a lui Samuilu Clainu (publicata in limb'a latina in „Fói'a“ de la Brasiovu in 1862 nru. 22 pag. 170 si 171), precumu si in „Documentele istorice“ desu citate, unde la pag. 166 acelu instrumentu subscrisu in saborulu din 1700 se afla in urmatoriulu modu: „Noi suptinsemnatii, episcopulu, protopopii si totu clerulu besericei romanesci din Transilvani'a si din pãrtile unite cu dins'a, facemu cunoscutu prin acést'a toturoru celoru ce se cuvine, si mai alesu ordiniloru tierei Transilvaniei, cà considerandu nestatornicia vietii omenesci, si nemorirea sufletului, (de care trebuie se avemu cea mai mare grigia dintre tóte,) amu incheiatu liberi si debunavoia din indemnulu lui Ddieu unirea cu beseric'a romano-catolica, si ne de chiaràm prin acest'a conmembri ai santei Matre beserici cat., priimindu, marturisindu si crediendu tóte cele ce primesce, marturisesce, si crede aceea, mai vertosu acele patru puncte, in cari ne pareámu pana acumu a fi desbinati, cari ni se propunu si prin gratiosulu decretu si prin diplom'a Maestatii sale imperiale, si prin a eminentisimului Archiepiscopu; din care cauza voimu, ca si noi se ne bucuràm de totu acele drepturi si privilegie, de cari se bucura preotii aceleiasi sante Matre beserici dupa canóne si dupa legile fostiloru regi ai Ungariei, asia si noi, dupa prenumitul Decretu alu Maestatii sale imperiale regale, si alu eminentisimului Ar-

chiepiscopu, se ne bucurăm de acum înainte ca membri ai aceleiasi beserici. Intru mai mare credintia si tarfa a acestor'a amu intaritu acestu manifestu alu nostru cu subscripiunea manei nóstre, si cu sigilulu santului Monasteriu din Alb'a-Iuli'a, si cu sigilele proprie usuale. Alb'a-Iuli'a in 5 Sept. 1700:

(L. S.) *Metropolitulu Atanasiu.*

Protopopulu Daniele din Ili'a cu 20 preoti; — prot. Teodoru din Crisiu cu 20 pr.; — prot. Gavrielu din Bistr'a cu 15 pr.; — prot. Tom'a din Vintiu cu 24 pr.; — prot. Ioanu din Unedór'a cu 50 pr.; — prot. Georgiu din Hatiegu cu 35 pr.; — prot. Nicol'a din Sas-Sebisiu cu 35 pr.; — prot. Petru din Dai'a cu 30 pr.; — prot. Vasiliu din Armeni cu 39 pr.; — prot. Sav'a din Salisce cu 15 pr.; — prot. Petru din Sabiu cu 33 pr.; — prot. Maesimu din Avrigu cu 21 pr.; — prot. Stanu din Visti cu 46 pr.; prot. Radulu din Berivoiu cu 56 pr.; — prot. Christea din Haromsecu cu 13 pr. — prot. Vasiliu din Calbor'a cu 35 pr.; — prot. Idomiru din Birgisiu cu 9 pr.; — prot. Vasiliu din Brasiovu cu 25 pr.; — prot. Georgiu din Ohab'a cu 40 pr.; — prot. Vasiliu din Subpadure cu 26 pr.; — prot. Ioanu din Copandu cu 16 pr. — prot. Costantinu din Vidr'a cu 9 pr.; — prot. Petru din Siuagi cu 27 pr.; — prot. Adamu din Orestie cu 25 pr.; — prot. Ioanu din Calinu cu 30 pr.; prot. Radulu din Colunu cu 40 pr.; — prot. Costantinu din Sacuti cu 28 pr.; — prot. Macabeiu din Nimigi'a cu 25 pr.; — prot. Ioanu din Canesci cu 40 pr.; — prot. Mateiu din Lapusiu cu 27 pr.; — prot. Teodoru din Lemnii cu 56 pr.; — prot. Teodoru din Riursoru cu 45 pr.; — prot. Simeonu din Sarvadu cu 10 pr.; — prot. Andreiu din Siemleu cu 24 pr.; — prot. Simeonu din Iliasiu cu 40 pr.; — prot. Demetriu din Bacáu cu 37 pr.; — prot. Michailu din Colot'a cu 30 pr.; — prot. Pasculu din Turd'a cu 28 pr.; — prot. Ioanu din Dïomalú cu 45 pr.; — prot. Costantinu din Hopâr't'a cu 24 pr.; — prot. Ioanu din Sancelu cu 45 pr.; — prot. Ioanu din Sacalu cu 26 pr.; prot. Simeonu din Silvasiu cu 26 pr.; — prot. Davidu din Noulu cu 46 pr.; — prot. Stefanu din San-Michaiu cu 25 pr.; — prot. Vasiliu din Santulu cu 7 pr.; — prot. Ioanu din Lazaru cu 15 pr.; — prot. Petru din Alb'a-Iuli'a cu 22 pr.; — prot. Gavrielu din Sovaru cu 40 pr.; — prot. Adamu din Cugiru cu 24 pr.; — prot. Gregoriu din Bitiu cu 35 pr.; —

Protopopii din Maramuresiu:

protop. Elia din Soldobisiu cu 9 pr.; — prot. Luc'a din Salisiu cu 9 pr.; — prot. Vasiliu din Romlisiu cu 41 pr.; —

2) Genuinitatea celoru lucrate in savorulu din 1700 o dovedesce epistol'a circulara a metropolitului Atanasiu, tramisa in dieces'a sa dupa unirea facuta in 1700 care epistola se afla in limb'a latina scrisa in istori'a lui Samuilu Clainu in „Fóia“ de la Brasiovu in 1862 nru. 23 publicata,) care suna in urmatoriulu modu: „Athanasius miseratione Divina archiepiscopus et metropolita totius regni Transilvaniae, Albae-Juliae, Vadensis Maramarosiensis, Silvasiensis, et Districtus Magno-Varadinensis etc. Dilectis in Christo filiis nostris gratia, misericordia, et pax vobis a Salvatore n. D. I. Christo, ab humilitate vero nostra pontificia benedictio. Praecessores nostri assidue mente revolyentes periculum ecclesiarum pastoribus imminens, si nimirum gregem ecclesiae Dei, in qua Spiritus s. episcopus posuit,

pascere populos suae curae concreditos, non pro posse salutari ac vivifica fidei doctrina, quae est animae cibus, paverint, et idcirco strenue moliminibus diabolicis haereticorum pravorumque hominum saepe cum sui periculo se se opposuerint, exemplo suo docentes contemnere omnem potestatem extollentem se adversus Christum D. nostrum; sed quoniam ad hoc tempus nimium humiliatos ex inscrutabilibus suis iudiciis voluit nos Creator noster, satis nobis erat manere in simplicitate, quam sapere non ad intelligentiam, sed ad proprium interitum. Notum namque omnibus, quantis superioribus temporibus telis impetita et procellis agitata ab haeretitis haec nostra ecclesia fuerit, verum nunquam submersa, sed per medios continuos fluctus Deo auxiliante tandem ad desideratum tranquillitatis portum pervenit, quo quamprimum appulit, bonus pastor, praecessor noster sanctissimus Theophilus, ac sancta salvificaque quiete potitus, illico quaerere coepit, quae ecclesiae huic alumnisque ejus, pro quibus Christus Deus sanguinem abunde effudit, salutaria ac utilia adminicula essent. Invenit autem nihil salutaris nihilque utilius fore, quam communionem s. ecclesiae veteris Romae amplecti, ea credendo ac profitendo, quae s. Dei apostolica universalis ecclesia credit, ac profitetur, praesertim illa quatuor puncta, in quibus hactenus propter insultus inimici ac eorum, qui inconsutilem Christi vestem dilacerare frustra conati sunt, differre videbamus. Postquam autem Divinae providentiae complacuit, me indignum ac inutilem servum suum assumere ac huic suae ecclesiae archi-pastorem ponere, non carni ac sanguini adhaesi, sed quae Dei sunt cogitans, sollicitus eram pascere filios Dei, cohaeredes Christi verbo veritatis integraque ac pura et salvifica fide; huius gratia assumtis et aliis pluribus consilium inivimus, qualiter salutare negotium a piaeremiscentiae antecessore nostro inchoatum in finem deducere valeamus; aderant quidem plurimà obstacula, ast impedire minime potuerunt, quia non amplius tenebrarum princeps dominatur, sed Dei unctus fidelis in Christo augustissimus imperator Leopoldus, cujus sollicitudine et favore potissimum magnam synodum congregare statuimus in qua bono religionis, saluti animarum ac ecclesiae utilitati provideremus. Igitur hoc anno a condito orbe 7208 omnes hujus regni partiumque regni Hungariae protopresbyteri sive archi-diaconi, ex quolibet archi-diaconali districtu juratus ac duo deputati viri ecclesiastici pluresque alii sacerdotes et laici ad magnam synodum Albam-Juliam convenientes, post longam rationabilemque consultationem cuncti unanimiter in hanc condescendimus sententiam, ut unionem fidei cum s. ecclesia veteris Romae amplectamur, quemadmodum sponte amplexi sumus, hac tamen declaratione: ut quatuor puncta, quae in diplomate imperatoris insinuantur, perpetuo et iremissibiliter teneamus, ad plura autem nullo sub praetextu obligemur, sed semper integrum nobis sit servare ritum et disciplinam sanctae orientalis Graecae ecclesiae, et secundum illius leges, canones, consuetudines ac sanctiones in lege, disciplina et jure dirigere nos ipsos, nisi forte praedictis quatuor punctis contraria aliqua reperirentur. Praeterea iisdem privilegiis, praerogativis, immunitatibus ac favoribus sine ulla distinctione cum fidebibus Latini ritus effective gaudeamus ac fruamur etc.

3) Ne aréta diplom'a leopoldina din 1701 19 Marte, care intre altele cuprinde si armatóriele: „Nos Leopoldus etc., memoriae commendamus tenore praesentium

significantes, quibus expedit universis... Cum autem nobis pro certo relatum sit, gentem Valachorum Graecorumque et Ruthenorum, quae hactenus schismatis labe laborabat, aspirante divino Numine, cooperante potissimum fidelis nostri, nobis sinceri atque intime dilecti reverendissimi in Christo patris ac domini Leopoldi, s. Romanae ecclesiae cardinalis ac s. R. imperii comitis a Kolonich, archiepiscopi Strigoniensis, aliorumque virorum apostolicorum zelo, in variis nostrorum regnorum, ac signanter in Transilvania partibusque ei adiunctis copiose ad unionem, et gremium s. Romanae ecclesiae redire omnia quae illa admittere, quae s. mater ecclesia Rom.-cath. admittit, profitetur ac credit, ac nominanter quidem puncta subsequenda, in quibus potissimum hactenus dissenserant etc.;" (vedi istori'a lui s. Clainu in „Fóí'a" de Brásiovu a. 1862 nru. 24 pag. 186 publicata.) Aici cuventulu „copiose ad unionem" ne aréta, că in imperiu au trecut in numeru mare la unire cu beseric'a Romei vechi in 1700.

4) Ne spune diplom'a nobilitara data de Leopoldu imperatulu in 1701 in 15 Iuliu lui Atanasiu Pop'a si fratiloru lui, in care diploma apriatu se spune si se scrie, că ca la 35 de archidiaconate romanesci, in care se aflá preste 100.000 crestini, au primitu unirea cu beseric'a romana, care diploma intre altele are aceste: „Nos Leopoldus" etc. Ac proinde attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis fidelis nostri reverendi Athanasii Pop'a, in ditione nostra Transilvanica Graeci ritus unitorum episcopi, quae ipse sacrae primum praefati regni nostri Hungariae coronae et deinde Majestati nostrae pro locorum et temporum varietate atque occasionum exigentia, potissimum vero per piam eamque laudabilem triginta sex circiter archidiaconatum, sub quorum spirituali cura ultra centum millia animarum extitisse perhibentur, orthodoxae sanctae ecclesiae Rom.-cath. praeteritis annorum revolutionibus amplexam unionem exhibuit ac impendit et imposterum quoque, uti de ipso nobis benigne persuasum habemus, fideliter et constanter se se exhibiturum, et impensurum pollicetur etc." (vedi „Fóí'a" de Brásiovu din 1863 nru. 15 pag. 113.) Din ast'a diploma luminatu se vede, că numerulu Romaniloru uniti in saborulu de la Alb'a-Iuli'a in 1700 nu a fostu prea micu, dupa cumu destulu de falsu a aseratu preasant'i'a sa incontr'a decreteloru imperatesci si incontr'a instrumentulu unirei din 1700.

5) Despre aceea, că e falsa asertiunea prealuminatului auctoru despre numerositatea Romaniloru uniti in sinodulu de la Alb'a-Iuli'a din 1700, ne mai asiguré dia mai multi si dintre scriitorii demni de credintia, dintre cari Martinu Sz. Iványi („Dissert. chronolog.-polemica de ortu, progressu ac diminutione Graeci schismatis," in Tirnavi'a tiparita la 1703; la capu 4.) marturisesce, că Romanii transilvaneni cu archiepiscopulu si cu totu clerulu au primitu uniunea cu eclesi'a romana. („Quia vero, postquam Valachi in Transilvania cum suo archiepiscopo et universo clero accepissent hanc unionem cum ecclesia Romana, non defuere aliqui calvinistae, qui ad imitationem catholicorum intendebant aliquos sacerdotes Valachorum inducere ad unionem cum sua secta etc." Asertulu acest'a a lui M. Sz. Iványi preasant'i'a sa se silesce a-lu refrange la pag. 176 si 177 §. 100, unde asia argumenté dia: „Dar si indeobsce, că asertulu acel'a nu e dreptu, prin care vreu unii se dica, că numai decátu la saborulu din 4 Sept. 1700 s'aru fi unitu toti protopopii, preotii si crestinii

din Ardélu; pentru că prin diplom'a imperatésca desub 19 Marte 1701 se rânduiesce sub jurisdicti'a archiepiscopului din Stringonu numai Atanasie si urmatorii lui si toti preotii de acelasi ritu, carii voru vré se intrebuintie se traésca si se se bucare de episcopatu si de cealalte beneficie;" acestu pasagiu cubunaséma mai precisu s'ar fi stilisatu, daca tóta beseric'a nóstra din Ardélu s'ar fi unitu; si asia susu atinsulu pasagiu dá marturisire despre aceea, că Atanasie s'a unitu, si că elu si toti urmatorii lui precumu si preotii, carii s'aru uní, voru avé beneficiele acelea, de cari se bucura clerulu latinu." Inse argumentulu adusu aici de preasant'i'a sa nu póte se aiba potere neci incontr'a genuinitatei celoru lucrate in saborulu de la Alb'a-Iuli'a din 1699 si 1700, in care clerulu romanu intregu si natiunea romana transilvana intréga represintata legalu prin deputatii sei au primitu unirea cu beseric'a Romei vechi, si neci incontr'a asertului mai susu memoratu nu; pentru că decretulu citatu de preasant'i'a sa nu vorbesce numai despre Romanii transilvaneni in a. 1700 in saborulu de la Alb'a-Iuli'a sub Atanasiu metropolitulu uniti, ci acelu decretu imperatescu vorbesce in generalu si despre Romanii si Rascianii din Ungari'a si din cealalte parti ale remnului incorporate, unde se aflau respective Romani, Greci, Rasciani de acei, cari nu s'au fostu unitu inca ca Romanii transilvani, si pentru că argumentulu memoratu e numai conieptura nefundata si repumnanta faptelor istorice autentice, care conieptura nu e in stare neci a restorná documentele cele adeverate ale unirei facute in 1700, neci a nemici marturisirea cea sincera alui Martinu Sz. Iványi (tiparita in alu treilea anu dupa unirea Romaniloru din 1700), care leca contempuranu desiguru mai bine a potutu scí si a sciutu istori'a unirei Romaniloru din 1700, decátu cumu o scie unu scrietoriu din 1860.

Gavrila Popu, canonicu.

(va urmá.)

Ochire prin lumea politica

(din 1—16 Octobre.)

Cronica interna. Tractatulu de pace incheiatu cu Itali'a se publicá in 15 Octobre in foi'a oficiosa de Vien'a. — Totu cu ast'a ocasiune emise Maiestatea sa unu rescriptu cătra ministrulu Belcredi, in care multumesce poporeloru austriace pentru sacrificiele aduse pentru imperati'a in tempulu bataiei, dicundu intre altele că: „cine a adusu sacrificiu pentru imperati'a in acestu tempu greu, acel'asi si are dreptu de a pretinde ajutoriu dela imperati'a." — Totu din acestu manusriptu se vede, că cu reorganizareu interna inca va merge mai iute. Se accepta in acestea dile convocarea dietelor. — Slovenii publicara unu programu, dupa care ei gravité dia cătra Croati'a, cu care voiescu a fomá o grupa. — O deputatiune slovacu cu dr. Hurban etc. in frunte asternú intr'o audientia Maistatei Sale adres'a de loialitate a „Maticii slovace" la care se respunse „că Maist. sa nu va uitá de Slovaci intre ori si ce impregiurari." — Prin foi se respandesce faim'a, că archiducele Rainer eara va ocupá postulu de presidente alu ministeriului. Denumirea lui Gulohowski de gubernatoriu alu Galitici nu place „Invalidului rusescu" si ica in aparare pre Ruteni si Rusi'a incepe a se mestecá in lucrurile interne? —

Cronica esterna. Austri'a cu Italia e acumu pre pitioru bunu de pace. Austriacii parasescu Veneti'a; Mantua si Peschiera o golira. In scurtu si regele Italicu va salutá in persona Veneti'a. Coron'a de feru se redede Italicu si imperatulu Austriei lapedà titlulu de rege alu Lombardo-Venetiei. — Multe foi din Vien'a se scancena de pacea incheiata cu Itali'a, dîcundu, cà Itali'a batuta totusi dictà pacea in Viena motive inse de parte mergutorie, credemu noi, cà misîcaru pre Austri'a de se portà in unu modru asia atragutoriu cu Itali'a. — O Ausria aliata cu elementulu latinu ne va vení si noue Romaniloru bine; — numai se ni se faca dreptate; cà ce asia vomu poté formá unu pariete tare in contra panslavismului! — — —

Despre starea sanetatei lui Napoleone spunu foile cà e insufflatoria de grigia. Ministrului de esterne Moustier i-a sucesu a face o legatura si intielegere strinsa intre Paris si Londr' a facia cu caus'a orientale. — Principele Romaniei in scurtu va caletori la Constantinopole. — In Candi'a se spera in scurtu o pacificare. — Tronulu mecsicanu se clatina. Scirile mai noue spunu cà in centrulu inperatiei ar fi pace. Imperates'a mesicana Charlotte cadiu in monomania, spunu cà pentru nesucederea misiunei ce o impreunà cu caletori'asa in Europ'a. Acumu se afla la Miramare si spunu cà nice nu mai cunósce pre cei din impregiurulu ei. Tristu! — Camer'a de Württenberga reieptandu adres'a cea amicabile Prusiei, acceptà adres'a Prusiei nu favoritoria, cu maiortate. —

Varietati. Cluj / Central

Cetimu in „Gazet'a Transilvaniei“ scirea necreduta, cà ordinariatulu metrop. de legea gr. resaritena corespondinti'a sa cu in. r. guberniu transilvanu o pora in limb'a maghiara; amu disu necreduta, pentrucà noi scimu desecuru, cà ordinariatulu metrop. gr. cat. corespunde pana si cu cancelari'a aulica in limb'a romana si noi asia tienemu, cà ambii nostrii metropolitii ca capii nostri totodata si politici au se mërğa in contielegere in respectulu vehiculului principalu alu natiunalitatei nostre in respectulu limbei.

Ce-i cu romanisarea episcopului Szilágyi? fu intrebarea unui consiliariu aulicu càtra scriitoriulu acestoru sîre. Caus'a intrebarei e urmatóri'a: In anulu 1847 recusera la diët'a pestana rutenii maghiarisati din Dorog, cà càrtile loru besericesci se se traduca in limb'a maghiara si se se tiparésca pre spesele statului; acestu propusu alu ruteniloru unguisati l'a impiedecatu revolutiunea din 1848. In anulu 1861 se aflà unu anumitu Roskovics, care traduse liturgi'a orientala unguresce si o tiparì la Debreczin. Cartea acést'a rutenii o introdusera fóra scirea episcopului rom. gr. c. din Oradea-mare in beseric'a din Macàu, in care romanii au paritate perfecta cu rutenii. Il. sa episcopulu Szilágyi la protestulu romaniloru firesce n'a permis si nici a potutu permite o astfelu de schimbare arbitraria si afundu-taintória in ritu, tienendu-se acést'a de competinti'a achipastoriloru in beserica, si in prim'a linia de capulu besericeii. Ast'a

e romanisarea episcopului Szilágyi. O fapta frumósă este acest'a din partea Ilustritatiei sale, care i va castigá stim'a si respectulu toturoru Romaniloru binesem-tîtori si a tóta lumea cu mintea sanetósă.

In anulu 1865 inalt'a cancelaria stransilvana aulica a pensiunatu pre directorulu de protocolu Iosefu Popu de Maczedonfy, denumindu in locu-i pre Iacobu Bruckmüler netransilvanu. Acuma audîmu cà la tabl'a regésca din Osiorcheiu vicefiscalulu Gregoriu Popu se demisiunà, denumindu-se in locu-i unitariulu Gruz. Ast'a sémena a góna formală asupr'a amplotiloru romani, prin care la cancelari'a aulica transilvana se si reduce numerulu loru la 4 insi cu micu cu mare.

Il. sa archi-episcopulu gr. c. din Rom'a, dr. Iosifu Sembratowicz, se afla in caletoria pre la archiereii nostri din Ungari'a in tréba canoni sarei cuviosului Iosafatu Kunczewicz.

La episcopi'a din Gherl'a, precumu audîmu din funtana secură, se infientiédia o tipografia diecesana.

Emininti'a sa primatele Seitowszky, lovitu fiendu de guta se afla in pericolulu viatiei. Dupace conscrierile facute in anii 1862 si 1864 in priviuti'a regularei parochieloru gr. c. din dieces'a Gherlei, in partile anecstate anume in comitatele Crasn'a Solnoculu-inter, si districtu si districtulu Chiorului; incàtu acele sunt diverginti si defectuose, si asiè nu se potu primí de bási la dispuestiunile despre intregirea congruei, inalt'a cancelaria aul. ung. r. cá sortea prentiloru mai dipsiti tolusi se fia incatu-va ajntata a decisu preagratosu: ca episcopului diecesei Gherlei, intielegundute aci si anulu 1866, este a se admanua-sub sarcin'a responsabilitatiei-unu ajutoriu de 10,000 fl. din fundulu relegiunariu, prelunga provocarea, cá impartîndu sum'a acést'a intre preutii conscrisi in $\frac{2}{7}$ parti amesuratu proportiunei congruei, totodata sese nesuéscă a induplică pre credintiosii sei, cá se concurga la ajutorirea parochiloru loru in mai mare mesura, nepotendu fundulu religiunariu de ici incolo a mai subventiuna. Concordi'a.

Serbatori'a scolastica din 4 Octobre, aceea di insemnata in astanu s'a serbatu fora scolari, luandu la ea parte numai amplotatii, profesorii si preotimea din locu. Caus'a pentru care au lipsitu, acele floricele tenere, este morbulu epidemicu, ce grasedia si pre aici fóra indurare. Decumva nu va incetá bol'a deschiderea scoleloru se mai amaná.

Ministeriulu c. r. pentru comerciulu si economi'a popularia a datu ordonatiune, ca pre la statiunile c. r. telegrafice sese primésca si se se inaintedia telegramele atatu de statu, câtu si private in fiacare din limbele indatenate in monarchi'a austriaca.

Gimnasiulu rom. cat. dela Simleu de Silvani'a s'a disolvatu; dar „Kol. Közl.“ provóca pre respectivi, cá se pasiesca a reactivá gimnasiulu, candu toti striga scóla.